

Dvije medikohistorijske teme u radovima dr. Romana Jelića

Two medico-historical themes in the works of dr. Roman Jelić

Mirko Jamnicki Dojmi^{*}

Sažetak

Članak je koncipiran kao osvrt na dvije medikohistorijske teme koje obrađuje Roman Jelić. Prva tema obrađuje osam liječnika iz zadarske obitelji Pinelli, druga se odnosi na epidemiju kuge u Dobropoljcima iz 1744., te na kužne epidemije koje su u rasponu stoljeća prohujale Zadrom.

Premda su o liječnicima iz obitelji Pinelli pisane podatke iznosili i drugi povjesničari medicine, Jelić je prvi u nas pisao o prvom iz te obitelji (praocu), doseljeniku iz Italije, dr. Petru Pinelliju. S ostalih sedam liječnika, o kojima Jelić podastire obilje argumentiranih podataka, Jelić ih tako sve okuplja na jednome mjestu.

U svom radu *Kuga u Dobropoljcima 1744* Jelić iznosi provjerene podatke o vremenu nastanka kuge i njezinome tijeku, te na plastičan način ocrtava tehnologiju življenja tijekom epidemije, kao i organiziranje profilaktičkih mjera za sprječavanje daljnjeg širenja pošasti. U članku *Zadarske kuge i lazareti* obradio je dvadeset i pet kužnih epidemija, od prve, koja je planula u Carigradu i u Zadar prispjela godine 545., do posljednje, koja je pohodila Zadar godine 1678.

Zasebna je draž ovih Jelićevih radova u iščitavanju brojnih, pomno prikupljenih bilješki. Materijal naveden u fusnotama, zapravo, poseban je rad u stručnom prikazu i funkcionira gotovo kao priča u priči.

Ključne riječi: povijest medicine, obitelj Pinelli, liječnici, epidemije kuge, Dobropoljci, zadarski lazareti

---

Summary

The article is conceived as a retrospection of two medico-historical themes that dr. Roman Jelić deals with. The former elaborates the eight doctors in the Pinelli family, while the latter deals with the plague epidemic in Dobropoljci in 1744, as well as with infectious epidemics which appeared in the Zadar region throughout a century.

Although other medical historians published their works about the doctors in the Pinelli family, dr. Jelić was the first in our country to write about the first one, an immigrant from Italy, dr. Petar Pinelli. Together with the other seven about whom he gives a lot of arguments, dr. Jelić closes the circle and gathers them all in one place.

In his work *The plague in Dobropoljci in 1744* dr. Jelić brings out the facts about the origin of the plague and its course. There he vividly describes the living conditions during the epidemic, as well as the organising of prophylactic measures of preventing the further spreading of the plague. In his article *Zadar plagues and lazarets* he works out twenty-five infectious epidemics, starting with the first which broke out in Constantinople and arrived in Zadar in 545, and finishing with the one that came to Zadar in 1678.

The peculiar charm of the doctor's works lies in the possibility of reading his carefully collected notes. The material mentioned in the footnotes is actually a separate work of a professional account, and it works as a story within the story.

Key words: history of medicine, Pinelli family, physicians, plague epidemic, Dobropoljci, Zadar lazarets

---

^{*} **Medicinska škola Ante Kuzmanića, Zadar** (Mirko Jamnicki Dojmi, dr. med., specijalist zdravstvene ekologije)
Adresa za dopisivanje / Correspondence address: Mirko Jamnicki Dojmi, dr. med., specijalist zdravstvene ekologije, B. Karnarutića 6, 23000 Zadar; e-mail: mirko-jamnicki-dojmi@zadar.net

1.

Prije nekoliko godina osvrnuo sam se na dva meni osobno iznimno draga rada dr. Romana Jelića,¹ *Pučka medicina u zadarskoj okolici*² i *Iz bilježnice općinskog liječnika*,³ za koja držim da su uistinu vrijedna čitanja i promišljanja. Za ovu bih se prigodu osvrnuo na njegove radove o liječnicima iz znamenite zadarske obitelji Pinelli, kao i na Jelićeve članke o kugi.

U svom radu *Osam liječnika iz zadarske obitelji Pinelli*⁴ Jelić prikazuje život i djelovanje nekoliko naraštaja liječnika te zadarske obitelji, u rasponu od nepuna dva stoljeća (1685.-1858.). Neki od njih odigrali su značajnu ulogu u zdravstvu ne samo Zadra nego i cijele pokrajine Dalmacije. Čak četvorica obnašali su dužnost protomedika Dalmacije, dvojica su bili profesori Medicinsko-kirurške škole u Zadru (1806.-1811.), a jedan od njih postavljen je na mjesto ravnatelja zadarske bolnice. Na kraju članka autor spominje još neke značajne članove obitelji Pinelli koji nisu bili liječnici, ali su zauzimali visoke društvene položaje. Najvišu funkciju u hijerarhiji (crkvenoj), kao trogirski biskup, obnašao je dugovječni Ivan Antun Pinelli (živio je 91 godinu, od čega je punih 28 bio biskup).

Osim što se i sam u nekim svojim radovima osvrtao na pojedine liječnike iz obitelji Pinelli, autor u ovom radu spominje kako su se njezinim prominentnim članovima doduše već bavili neki naši povjesničari medicine, no njegova je nakana novim podacima dopuniti i, koliko je to moguće, zaokružiti njihove biografske podatke te upotpuniti mozaik njihova života i djelovanja.

Tako, primjerice, Grmek u svom opsežnom radu *Medicinsko-kirurška škola u Zadru 1806-1811.*⁵ piše o dvojici braće Pinelli, Oraciju i Tomi, kontekstualizirajući njihove biografske podatke s njihovim profesorskim djelovanjem na Školi, dok Škarica u, također omašnom, radu *Zadarski liječnici*⁶ govori o petorici Pinellija, od Orazija, sina mu Pavla i dvojice unuka Orazija i Tome, do praunuka Pavla, koji je bio ravnatelj zadarske bolnice. Škarica navodi kako su zadarski gradski oci dana 17. ožujka 1797. izdali diplomu (uručivši je Oraziju Pinelliju, unuku) kojom se nagrađuje obitelj Pinelli jer je dala tri vrsna liječnika: djeda Oracija, sina Pavla i unuka Oracija, a sva trojica bili su zadarski protomedici. O liječnicima iz obitelji Pinelli pisao je i Vladimir Bazala.⁷

Vjerujem kako su radovi Grmeka i Škarice bili dodatan poticaj dr. Jeliću da se upusti u daljnju potragu o članovima obitelji Pinelli, fokusirajući se poglavito na liječnike, želeći o njihovu životu i radu podastrijeti što više novih i argumentiranih podataka i, konačno, okupiti ih na jednome mjestu.

Jelić je prvi u nas pisao o prvom iz te obitelji, dr. Petru Pinelliju, koji se, kao kirurg, doselio u Dalmaciju iz talijanskoga grada Brescie s mletačkim bataljunom "Parma" i u Trogiru oženio Pavicom Grazio, kćerkom Horacija. U braku s njom rodio mu se sin Horacije, a to se ime poslije ponavlja u tri generacije obitelji Pinelli. Zanimljivo je da je Petar 1720. imenovan gradskim kirurgom Trogira na mjestu svog sina Horacija, koji je ukazom generalnog providura Dalmacije Alvisse Moceniga iste godine postavljen za kirurga i priora bolnice u Kninu. Horacije se pak u Zadru oženio Tomasinom Castelli, kćerkom protomedika Dalmacije Domenica Castellija.

Obilje podataka Jelić iznosi za Jurja Pavla, sina Horacija i Tomasine Castelli, koji je kao gradski fizik službovao u Šibeniku, godine 1764. naslijedio oca na mjestu protomedika Dalmacije, a godine 1784. rukovodio suzbijanjem kuge u Splitu o kojoj je 1785. objavio raspravu tiskanu u Veneciji: *Ragionamento medico sopra il principio della peste della citta di Spalato scoppiata il 28. marzo 1784.* Nakon njegove smrti na mjestu protomedika zamjenjuje ga sin Horacije, ali je već od 1789., odlukom Mletačkog senata i generalnog providura Dalmacije, Horacije (ili Orazio) dodijeljen ocu kao pomoćnik na mjestu protomedika. Horacije, sin Pavla i Angele Galbiani, najznačajnija je liječnička figura iz obitelji Pinelli. Rođenjem je Zadrani (4. X. 1757., kako točno piše Jelić, a ne 1760., kako neki pogriješno navode), filozofiju i medicinu s izvrsnim uspjehom (*summa cum laude*) završio je u Padovi, a osim što je bio protomedik Dalmacije, prvi je, već 1801., počeo u Dalmaciji primjenjivati (netom otkrivenu) Jennerovu vakcinu protiv velikih boginja. Istaknuo se požrtvovnošću u suzbijanju kuge i liječenju siromaha. Iako su se za njegova života vlasti mijenjale nekoliko puta (mletačka, austrijska, francuska), Horacije Pinelli, kao najvrsniji dalmatinski liječnik tog doba, uvijek je ostajao iznimno cijenjenim i pouzdanim suradnikom u pitanjima zdravstva i medicine. Na znamenitoj Centralnoj školi u Zadru (1806.-1811.) Horacije Pinelli bio je 1806. postavljen za profesora kliničke medicine. Predavao je nekoliko stručnih predmeta sve do ukinuća škole. Bio je i glavni liječnik zadarske bolnice, vršio dužnost gradskog fizika, bio je članom Centralne zdravstvene komisije za Dalmaciju, itd. Uživao je veliki ugled i za svoj rad, humanost i etičnost dobivao zaslužena priznanja. Manje je poznat njegov rad na gospodarstvenom polju. Na svom posjedu u Smiljevcu podignuo je rasadnik plemenitih voćaka, a uz njega, zgradu u kojoj je djelovala "škola za uzgoj svilenih buba i preradu svilenih čahura". Bio je član Ninskoga plemićkog vijeća kao i njegov otac Pavao i djed Horacije. Umro je u dubokoj starosti, a pokopan je na

grandioznom sprovodu kojem su nazočili ljudi iz svih društvenih slojeva. O Horaciju Pinelliju dosta opširno pisao je i Grmek u navedenoj radnji, no Jelić je, uz već poznate, dodao i neke manje poznate pojedinosti iz njegova djelatna života.

Toma Pinelli, mlađi brat Horacijev (diplomirao 1797. u Padovi), također je bio profesor na Centralnoj školi u Zadru, gdje je predavao fiziologiju i predmet *materia medica* (znanost o lijekovima). Prije toga obnašao je funkciju gradskog fizika, pa sekundarnog liječnika civilne bolnice u Zadru, a nakon ukinuća Centralne škole radio je kao gradski i privatni liječnik, te ujedno i kao opstetričar u zadarskom nahodištu. Obnašao je i neke druge javnozdravstvene funkcije i bio vrlo cijenjen kao stručnjak i čovjek. Još trojicu liječnika iz obitelji Pinelli Jelić navodi kronološkim redom. Pavla Pinellija, sina protomedika Horacija, koji je nakon završenog studija u Padovi radio najprije nekoliko godina u Pisi kao kirurg, a zatim se vratio u Zadar, gdje je radio kao gradski liječnik kirurg i obnašatelj funkcije višega kirurga Civilne bolnice. Godine 1835. carskim je dekretom postavljen za ravnatelja bolnice. Umro je relativno mlad, u 41. godini života. Imao je troje djece, od kojih je sin Horacije nastavio očevim stopama i, doktoriravši na medicinskom fakultetu u Padovi, ostao živjeti i raditi u Italiji. Napisao je niz zapaženih radova iz područja higijene. Dosta opsežne podatke iznosi Jelić i za dr. Nikolu Pinellija, koji je bio sin serdara Petra i Antice Antivari, dakle jedini od nabrojanih nije bio izravni potomak Petra Pinellija, a 1858. postao je protomedik Dalmacije. Sudjelovao je u suzbijanju kuge na granici Albanije, a istaknuo se na suzbijanju kolere u Pagu 1855., te u vakcinaciji protiv velikih boginja, za što je dobio brojne pohvale. Kao protomedik bio je direktor Babičke škole u Zadru, a obnašao je i brojne druge dužnosti.

Na kraju, ponovimo još jednom kako su od Petra Pinellija (kao praoca), doseljenika iz Italije, kroz šest sljedećih generacija izlazili značajni liječnici i obnašatelji najviših dužnosti u Dalmaciji.

Rad je tiskan u svesku br. 26 *Radova Zavoda JAZU* u Zadru godine 1979., ospkrbljen je fotografijama četvorice Pinellija i kopijama naslovnica 4 stručne knjižice (publikacije), i to: Pavla Pinellija: *Liječničko razmatranje o počecima kuge u Splitu*, Horacija Pinellija: *Način uporabe mineralnih kiselina za raskuživanje zraka od zloćudnih infekcija*, Nikole Pinellija: *O razlogu da se raspozna sifilis novorođenčadi koja se primaju u nahodište prije predaje hraniteljicama na dojenje* i Horacija Pinellija: *Higijenski vodič u morskim kupalištima*.

Kako bi kompletirao i u granicama mogućnosti iscrpio predmet svoje rasprave, Jelić je nabrojao čak

104 fusnote, od kojih se brojne odnose na spise iz Zadarskoga povijesnog arhiva. To samo potvrđuje njegovu predanost u potrazi za tvrdim podatkom, te govori o temeljitosti i akribiji kojom je pisao svoje ponajbolje radove.

2.

Kuga, sa svojim kolektivnim dramama i stoljetnim traumama, bila je i ostala izazovna tema ne samo za medicinare nego i za ljetopisce i književnike (Boccaccio, Defoe, Manzoni, Camus, Hesse).⁸⁻¹²

Ni Jelić, dakako, nije mogao mimoići tu veliku temu, pa je tako u nekoliko svojih radova pisao o epidemijama kuge, strahotama koje su sa sobom donosile, dinamici društva koje nenadano mijenja svoje uobičajene obrasce življenja, te o preventivnim mjerama koje su se provodile, a neposluh katkad vrlo rigorozno kažnjavao.¹³⁻¹⁵

Epidemije kuge u Europi bjesnile su osobito u 15., 16. i 17. stoljeću, poslije toga se prorjeđuju. "... između 1439. i 1460, Besançon upoznaje kugu četrdeset puta...; u XVI. stoljeću, cijeli Limousin je vidi deset puta, Orléans je ugošćuje dvadeset i dva puta, Sevillu, u kojoj kuca srce svijeta, bolest napada udvostručenim udarima 1507-1508, 1571, 1582, 1595, 1599, 1616-1649. Svaki put bilance su teške, čak ako i ne dosežu bajoslovne brojke kronika, čak i ako ima 'malih' kuga i ponekad lažnih uzbuna".¹⁶

Notorna je činjenica kako već sama sumnja na pojavu kuge u blizini nekog grada ili naselja mobilizira sve slojeve društva: intelektualce, visokopozicionirane službenike i dužnosnike građane i pučane, bogate i siromašne, vojno i civilno stanovništvo ("suci, oficiri, prelati, zaboravljaju svoje dužnosti"¹⁷), tako da se uvode specijalne profilaktičke mjere za njezino sprječavanje, bespoštedno se rabe svi poznati načini raskuživanja, a imućniji pojedinci napuštaju mjesto i bježe u svoje ladanjske kuće. Čovjek naposljetku, u strahotnim naletima kuge, pokazuje svoju pravu narav: ili krajnju sebičnost ili pak požrtvovnost i altruizam.

Ovdje bih se ukratko osvrnuo na dva Jelićeva rada iz tog područja: *Kuga u Dobropoljcima 1744.*¹³ i *Zadarske kuge i lazareti u prošlosti*¹⁴.

Kuga u Dobropoljcima 1744. rad je koji ponajprije revidira neke netočne podatke što ih navode pisci poput Frarija, Bianchija i Sabalicha. Trojica navedenih autora spominju ovu epidemiju, ali je, uglavnom, pogrešno datiraju (dvojica njezin početak smještaju u godinu 1745., a jedan čak u godinu 1717.!). Jelić se u svom prikazu bazira na provjerenim podacima koje pronalazi u rukopisu kancelara Grgura Stratika u Zadarskom povijesnom arhivu. U

uvodnom dijelu naglašava otkud je zapravo kuga prispjela u Dobropoljce, genezu njezina početka: “Generalnom providuru za Dalmaciju i Albaniju, Jakovu Bolduu (1744-1747), nije bio sretan nastup službe u Zadru jer mu je preteča Querini ostavio u nasljeđe kugu u selu Zrmanji na tromeđi austrijske Like, turske Bosne i mletačke Dalmacije. U Zrmanju je kuga bila prenijeta iz Vakufa u Bosni, a bjesnila je tada i u drugim bosanskim mjestima, i to u Jajcu, Travniku, Banjaluci i Duvnu.”

U svom prikazu kužne pošasti autor opisuje prve odlučne mjere koje se poduzimaju: uspostavljanje “sanitarnog kordona” i prekidanje graničnog prometa, postavljanje plaćeničke vojske i domaćih “teritorijalaca” (tzv. krajine, *cernide*) pod zapovjedništvom domaćih zapovjednika, seoskih kapetana, serdara i pukovnika. I unatoč poduzetim mjerama kuga ipak početkom listopada prodire u Dobropoljce i nakon što je 14. listopada, usmrtila 15 osoba, generalni providur saziva Zdravstveno vijeće i naređuje brojne druge mjere. Stručno osoblje koje se odmah upućuje na lice mjesta, sastoji se od zadarskog protomedika Daniellija i kirurga Venture, dvaju izaslanika, pisara, nekoliko čuvara i dvaju grobara (obično robijaša). Osim njih u Dobropoljce izlazi vojska od nekoliko četa i “teritorijalci”, koji opkoljavaju kugom zahvaćeno selo u krugu od dvije milje, na način da nitko neprimijećen ne može ni ući niti izaći iz sela. U naselju se podižu i dva lazareta, a zaseban režim primjenjuje se na pse, mačke, perad i stoku. Provođi se dezinfekcija i pranje odjeće i stoke, spaljivanje stvari, pa i kuća, te pokapanje leševa na propisan način (grobari zaštićeni ogrtačima sa željeznim kukama kao oruđem, jame za ukop dovoljno duboke kako divlje životinje i psi ne bi raznijeli leševe). Izvješće protomedika priopćuje kako se radi o bubonskoj kugi, a ljudi su umirali u roku od nekoliko sati do dva ili tri dana. Svećenik s oltara narodu čita (prevedenu na hrvatski) providurovu proklamaciju o zaštitnim mjerama kojih se svi moraju pridržavati. Za one koji nisu poštivali stroge naredbe, kazna je nerijetko bila smrt. Jelić navodi nekoliko drastičnih slučajeva takva kažnjavanja. “Kuga se smatrala neprijateljem broj jedan jer je za njezino suzbijanje upotrijebljeno vojske kao za pravi rat. Granica prema Lici i dijelu Bosne bila je zatvorena, prekinut saobraćaj između kotara zadarskog, kninskog i šibenskog. Posebno su segregirana zaražena i sumnjiva sela.” Pomorski promet u cijeloj Dalmaciji i Kvarneru ograničen je na otoke i primorske gradove, a svi brodovi morali su imati zdravstvene listove (*fede di sanita*) koje su izdavale pomorske zdravstvene vlasti. To su kontrolirali izaslanici zdravstvenih vijeća, a kretanje brodova, primjerice u zadarskom

kanalu, nadziralo je pet oružanih brodova s posadom od 8 ljudi i kapetanom.

Na kraju prikaza autor detaljno navodi kome je sve generalni providur slao obavijesti o kugi, naglašavajući kako je osobito opsežna izvješća slao Zdravstvenom magistratu u Veneciji. Cijelu tu epizodu zaključuje riječima kako su se u slučaju kužnih epidemija na ovim našim stranama provodile brojne mjere prevencije, ali kako ne treba imati iluzija da se tu radilo o brizi Mletaka za “Morlake”, već samo o brizi da se kuga ne probije do dalmatinskih gradova, a otud ne importira u Veneciju.

Može se kazati kako je njegov rad *Kuga u Dobropoljcima 1744.* solidan prikaz tjeka jedne epidemije jer na vrlo zanimljiv i precizan način iznosi tehnologiju življenja i organiziranje onodobnih profilaktičkih mjera kako se kuga iz zahvaćenih sela (Zrmanja, Prljevo i Kobilice) ne bi proširila dalje.

Nekoliko godina kasnije (1978.) Jelić se vraća epidemijama kuge u radovima *Zadarske kuge i lazareti*¹⁴ i *Dalmatinsko-bosanski sanitarni kordon*.¹⁵

U *Zadarskim kugama i lazaretima* obradio je dvadeset i pet kužnih epidemija koje su tijekom stoljeća zahvatile Zadar, od one prve, koja je planula u Carigradu, a poznata je kao Justinijanova kuga i u Zadar je prispjela godine 545., pa do posljednje, koja je pohodila Zadar 1678. Zaraza kugom u Zadar dolazila je trgovačkim putovima: brodovima iz Venecije ili kopnom iz Bosne nakon što je ova pala pod tursku vlast.

Podatke o haranjima kuge u Zadru autor crpi od povjesničara Frarija, Sabalicha, Bianchija, ali i od Julija Bajamontija, liječnika, medicinskog pisca, kompozitora, književnika i polihistora (*Storia dela peste che regnò in Dalmazia negli anni 1783-1784*) te iz brojnih spisa zadarskog arhiva. Sve epidemije nisu bile iste opsegom i strahotnim posljedicama za stanovništvo Zadra i okolnih mjesta. Osobito teške epidemije kuge pogodile su Zadar godine 1349., 1418., 1460., 1463.-1465., 1618. i 1649. Za vrijeme opsade Zadra od strane Mlečana i križara godine 1202., što ju je opisao starofrancuski kroničar Geoffroy de Villehardouin,¹⁸ postoji predaja kako je grad zahvatila teška epidemija kuge i da je to bio razlog konačnom padu Zadra. Opis te kuge navodno se nalazio u jednoj knjižici na hrvatskom jeziku koja se čuvala u samostanu sv. Pavla na otočiću Galevcu kod Preka, ali je postojanje ove epidemije osporavano. Iscrpniji, vrlo zanimljiv opis epidemije Jelić daje za kugu koja je harala Zadrom i njegovom okolicom godine 1630.-1631.

Glede stradalog broja stanovništva u epidemijama kuge sigurnih podataka nema, premda je nedvojbeno da je kuga u nekim pohodima desetkovala zadarsko

pučanstvo. Povjesničari i stari izvori, drži se, uglavnom pretjeruju s brojem mrtvih, ali tako je u cijeloj Europi, ne samo u našim krajevima. Vjerojatno je strah i užas koji je kuga sa sobom donosila, hipertrofirao sve pa se i broj umrlih višestruko preuveličavao. U samom članku, ali i poslije u jednom razgovoru,¹⁹ Jelić kaže: “O broju ljudi stradalih od kuge pisali su neki pisci, kao Frari, Sabalich, Bianchi, Benvenuti, Farlati i dr. Međutim, mislim da te brojke nisu pouzdane. Ja sam pokušao provjeriti neke podatke koje navedeni pisci iznose i držim da ponekad pretjeravaju. Tako npr. pišu da je u doba kuge koja je harala 1619. godine od 6000 stanovnika, koliko je tada imao Zadar, na životu ostalo samo 2073. Prelistavajući matice tada jedine zadarske župe sv. Stošije, mogao sam ustanoviti da je 1618. g. umrlo 335 osoba, a 1619. samo 154, s tim da lica umrla od 18. V. do 16. VIII. nisu uvrštena u matice, pa se može pretpostaviti da u tom periodu nije bilo smrtnih slučajeva od kuge. To dakako nije vjerojatno i to je svakako nedostatak. Ali uspoređujući matice krštenih od 1618. doznajemo kako je te godine kršteno 229 djece, a sljedeće, 1619. godine kršteno je 192 djece. Iz toga bi se moglo zaključiti da je 1618., a ne 1619., u Zadru vladala neka epidemija, ali da nije pokosila toliki broj osoba koliko navode ovi pisci.”

Baveći se lazaretima u Zadru, Jelić slaže priču kronološkim redom i pokušava utvrditi točno vrijeme njihova nastanka. Tamo gdje ne nalazi točnog datuma, procjenjuje približni vremenski period osnivanja ravajući se upravo prema epidemijama kuge koje su harale. Ispravlja nelogična i neutemeljena mišljenja nekih povjesničara i kroničara Zadra, primjerice Strgačića i Sabalicha, o vremenu utemeljenja lazareta Sv. Kliment i lazareta Sv. Martin. Nerijetko su se događale i nepopravljive štete, tako je npr. u vrijeme kad je Galevac (otočić ispred Preka) služio kao karantenski punkt za Zadar, potpuno stradao arhiv franjevačkog samostana sv. Pavla. Lazarete razvrstava u one u kojima se provodila karantena protiv kužnih bolesti (bilo ih je pet) i na one koji su bili u funkciji radi trgovine s Turcima iz pozadine Zadra i Bosne. Prvi donosi podatak (iz 1765.) za lazaret kod crkve Gospe od Masline koji je služio za turske kontumacijente.

Trgovački lazareti imali su stalne namještenike, dok se u onima za kugu osoblje postavljalo samo za vrijeme epidemije (prior, raskuživač, grobari, domaćica koja se brinula za hranu). Lazareti su uzdržavani od milodara građana, odnosno ostavština.

3.

Kuga je svakako i metafora o dobru i zlu, odnosu između bogatih i siromašnih (“Čim se bolest ukaže, bogati hrle, ako to mogu, u naglom bijegu, prema svojim ladanjskim kućama. Svatko misli samo na sebe: Ova nas bolest čini okrutnijima jedne prema drugima, nego da smo psi, bilježi Samuel Pepys u rujnu 1665... Što se tiče siromaha, oni su ostajali sami, zadržavajući se u zaraženom gradu gdje ih država hrani, izolira, blokira, nadzire”)²⁰, o ljudskoj prirodi koja je na najtežoj etičkoj kušnji, ali dr. Roman Jelić u svojim nam je radovima o kugi podastro obilje podataka iz kojih svatko – bio on medicinar ili laik – jasno može dokučiti kakva su teška iskušenja za gradove, pa tako i naš Zadar, bili vihori kužnih pošasti koji bi s vremena na vrijeme protutnjali ovim krajem.

Zasebna snaga i draž ovih Jelićevih radova, poglavito prikaza kuge u Dobropoljcima 1744., u iščitavanju je brojnih, pomno prikupljenih bilješki. Materijal naveden u fusnotama, zapravo, poseban je rad u stručnom prikazu i funkcionira gotovo kao priča u priči.

Jelić se u svojim radovima dokazuje kao minuciozni istraživač, stručnjak i znanstvenik velike energije i ustrajnosti. Njegova motivacija za povijesnomedicinske teme je intrinzična, duboko nutarnja, njegova je strast sadržana jednako u ispisivanju povijesne priče koliko u neumornoj potrazi za tvrdim podatkom koji će potkrijepiti događaje, upotpuniti priču, zaokružiti radnju. Nepotkupljiv i istinoljubiv Jelić kao da polaže račun jedino povijesnom sudu.

Literatura

1. Jamnicki Dojmi M. Mali libar o velikom čovjeku. Zadarska smotra. 1992;41;6:219-27.
2. Jelić R. Pučka medicina u zadarskoj okolici. Liječ Vjesn. 1957;79:628-44.
3. Jelić R. Iz bilježnice općinskog liječnika. Zadarska revija. 1973;22:281-9.
4. Jelić R. Osam liječnika iz zadarske obitelji Pinelli. Rad Zavoda JAZU u Zadru. 1979;26:55-68
5. Grmek M. D. Medicinsko-kirurška škola u Zadru 1806-1811. Rad JAZU. 1961;323:9,10,11,28,29, 41,56).
6. Škarica M. Zadarski liječnici. Radovi Instituta JAZU u Zadru. 1955;2:150-3.
7. Bazala V. Poviestni razvoj medicine u hrvatskim zemljama. Zagreb; 1943, str. 193.
8. Boccaccio G. Dekameron. Knjiga prva. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske; 1999, str. 13-20.
9. Defoe D. Journal of the Plague Year. New York: Nut-Dutton; 1984.
10. Manzoni A. Zaručnici. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber; 1982, str. 498-576.
11. Camus A. Kuga. Zagreb: Naprijed; 1964.
12. Hesse H. Narcis i Zlatousti. Zagreb: Zagrebačka naklada; 1997, str. 179-88; 196-203; 214-15.
13. Jelić R. Kuga u Dobropoljcima 1744. Zadarska revija. 1962;4:315-21.
14. Jelić R. Zadarske kuge i lazareti u prošlosti. Sanitarni kordon nekad i danas. Zbornik radova Simpozija održanog povodom 250. obljetnice. Zagreb, 1978, str. 91-102.
15. Jelić R, Zorić I. Dalmatinsko-bosanski sanitarni kordon. Sanitarni kordon nekad i danas. Zbornik radova Simpozija održanog povodom 250. obljetnice. Zagreb; 1978, str. 33-66.
16. Braudel F. Struktura svakidašnjice. Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV. do XVIII. stoljeća. Zagreb: August Cesarec; 1992, str. 79.
17. Braudel F, op. cit. str. 81.
18. Tri starofrancuske hronike o Zadru u godini 1202. Preveo sa starofrancuskoga, uvodom i primjedbama popratio akademik Petar Skok. Zagreb: Izdavački zavod JAZU; 1951.
19. Jamnicki Dojmi M. Razgovor s prim. dr. Romanom Jelićem. Zadarska smotra. 1992;41;4-5:239.
20. Braudel F, op. cit., str. 80.